

Недобєга О.О., Кулєшина М.І.

МИТНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена визначенню місця та ролі митної безпеки як складової економічної безпеки держави. Встановлено й обґрунтовано взаємозв'язок між економічною безпекою та митною безпекою. Розкрито сутність економічної безпеки та визначено роль митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки. Розглянуто вплив митної безпеки на стан національної економіки. Досліджено митні інтереси держави; наведено етапи реалізації митної безпеки, розглянуто джерела загроз митної безпеки для подальшого запобігання їм.

Ключові слова: митна безпека, економічна безпека, митні інтереси, митне регулювання, митна політика, митна справа.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання митної безпеки є одним з найактуальніших, оскільки дуже важливе значення для держави має наявність міцного захисту економічних інтересів та економічної безпеки, реалізація яких покладається на митні органи України. Головною метою митної безпеки є забезпечення захисту економічних інтересів країни, а тож, її суттю є захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та регіонів від внутрішніх та зовнішніх загроз, джерелом яких є зовнішньоекономічні зв'язки. Через постійні зміни у податковому та митному законодавстві, нестабільність фінансової ситуації в державі, тіньову економіку митна безпека, як складова економічної безпеки країни, залишається під загрозою. Якщо ж митна безпека держави не буде забезпечена належним чином, то це може негативно вплинути на стан соціально - економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор. Дослідженням проблем митної безпеки займаються такі вчені, як Н. І. Гавловська, О. В. Осадчук, Є. М. Рудніченко [1], П. В. Пашко [2-4], М. О. Губа [5], Д. В. Вітер [6], Н. О. Краснікова [7] та інші.

Так, Н. І. Гавловська, О. В. Осадчук та Є. М. Рудніченко [1, с. 53] вважають, що митна безпека є комплексом ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави із захисту інтересів народу та держави у митній сфері. Вона відіграє важливу роль в системі економічної безпеки держави в цілому та фінансової безпеки зокрема, тому що орієнтована на гарантування економічних інтересів в зовнішньоекономічній та фінансовій сферах водночас.

На думку П. В. Пашка [2, с. 34] «зовнішньоекономічна безпека та митна безпека – це поняття, які взаємоперетинаються, але взаємно не поглинаються. З одного боку, митна безпека впливає із зовнішньоекономічної безпеки та є її складовою, з іншого – митна безпека, яка забезпечується виконанням митної справи, перебуває на стику силових і несилових складових національної безпеки й може бути виділена в окреме поняття».

М. О. Губа [3, с. 23] стверджує, що сучасний етап розвитку податкової системи держави підвищує роль митного оподаткування, як однієї з найбільш значущих сфер державного регулювання економіки. Постійні зміни міжнародних інтересів спонукають до безперервного розвитку відносин у митній сфері, які впливають на економічну безпеку країни.

Д. В. Вітер [4, с. 167] зазначає, що більшість ініціатив у сфері забезпечення митної безпеки пов'язана з безпекою контейнерних перевезень. Це обумовлено небезпекою для світового співтовариства, що викликана тероризмом. Узгодження принципів моментів забезпечення безпеки відбувається в даному випадку з урахуванням ініціатив, що висувуються митними органами інших країн.

Митна безпека включає в себе забезпечення безпеки торговельного ланцюга постачання та безпеку, що забезпечується боротьбою з контрабандою та порушеннями митних правил та тісно пов'язана з зовнішньоторговельною безпекою, яка характеризує стан митних інтересів у сфері експорту та імпорту.

Цей розподіл безпеки за видами та підвидами є досить умовним, адже ця класифікація постійно доповнюється та уточнюється, а всі види тісно пов'язані один з одним [9, с. 176].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Незважаючи на здобутки вчених-економістів, питання митної безпеки в умовах постійного розвитку економіки зберігає свою актуальність і потребує подальшого дослідження та удосконалення.

Метою дослідження є визначення ролі митної безпеки як складової економічної безпеки держави, що досягається вирішенням наступних завдань: розкриття економічної сутності та значення митної безпеки; дослідження перспектив її розвитку; виявлення перешкод, що стримують розвиток митної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Через поглиблення міжнародного поділу праці, посилення інтеграції у світовій економіці, входження України до СОТ, національний стан економіки все більше залежить від зовнішньоекономічної діяльності країни. Тому й зовнішньоекономічна, митна безпека, як складова економічної безпеки, набуває все більш важливого значення для України.

Економічною безпекою держави можна вважати стан економічного забезпечення національної безпеки держави, певні заходи, спрямовані на постійний та стабільний розвиток економічної системи держави,

забезпечення самодостатності, яка включає механізм протистояння зовнішнім загрозам. Тож економічну безпеку держави можна представити як комплексну систему, яка включає в себе певні елементи і напрями (рис. 1).

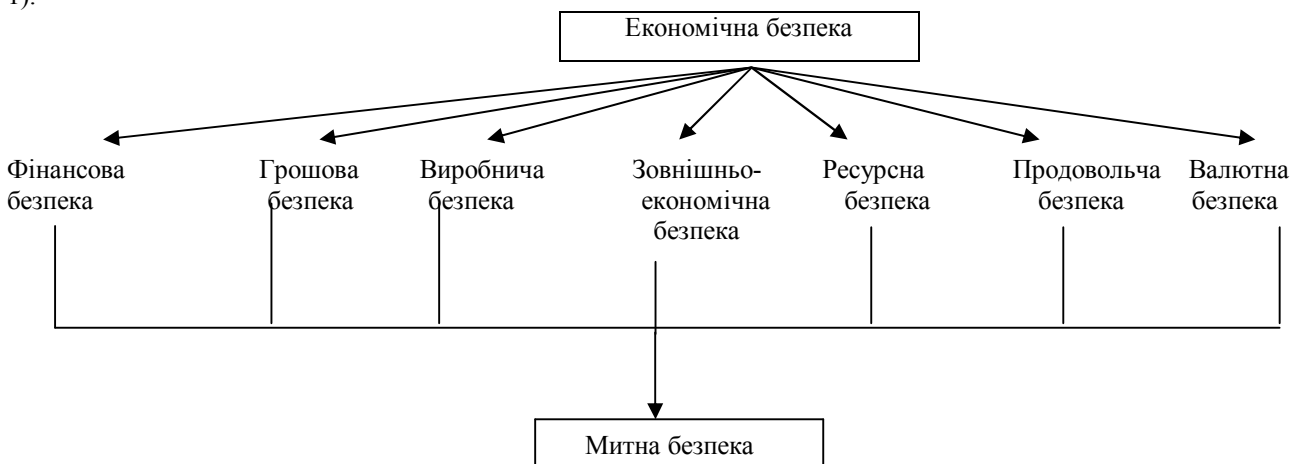


Рис. 1. Складові системи економічної безпеки держави
Джерело: розроблено авторами

Виходячи з загальновідомих визначень складових економічної безпеки держави зупинимось на декількох та зазначимо, що митне оподаткування прямо впливає на фінансову складову економічної безпеки держави. Через його механізм забезпечується надходження митних платежів до доходної частини Державного бюджету, це прямо впливає на стан бюджетної, грошово-кредитної та валютної систем держави. Зовнішньоекономічна безпека прямо пов'язана з митним оподаткуванням. Через диференціацію ставок митного тарифу система митного оподаткування, з одного боку, слугує запобіжником контрабанди товарів, нерациональної структури імпорту й експорту, від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі, а з іншого – сприяє вільному руху товарів, робочої сили та капіталу, що створює сприятливі умови для розвитку національної економіки завдяки її інтеграції у світовий розподіл праці. Можна стверджувати, що митна безпека прямо або опосередковано впливає майже на кожну складову економічної безпеки держави [5, с. 26].

Отже митна безпека, як складова системи економічної безпеки, відіграє провідну роль, оскільки захищає національні економічні інтереси в зовнішньоекономічній сфері.

Митна безпека України – це стан захищеності національних інтересів України в митній галузі, який дозволяє в різних зовнішніх і внутрішніх умовах, незалежно від будь-яких загроз, забезпечити [3, с. 63]:

- а) переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів;
- б) здійснення митного регулювання, пов'язаного із встановленням та справлянням податків і зборів;
- в) застосування процедур митного контролю та митного оформлення із застосуванням заходів із митно-тарифного і нетарифного регулювання;
- г) проведення боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, а також виконання інших покладених на митні органи завдань шляхом ефективної реалізації митної справи.

Якщо розглядати митну безпеку як стан захищеності митних інтересів держави, то митні інтереси держави – це національні інтереси, забезпечення та реалізація яких досягаються провадженням митної справи [8, ст. 6]. Митні інтереси – це певний спектр національних інтересів держави, що пов'язані їх забезпеченням і реалізацією митної справи й задоволення яких сприяє забезпеченню ефективного функціонування, стійкого розвитку економічної системи, зменшенню загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві в сферах, що пов'язані з митною сферою та визначається поточним станом зовнішньоекономічних відносин, повнотою задоволення матеріальних потреб громадян, ступенями реалізації визначених стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку й захисту культурного та інформаційного середовища держави, станом зовнішньоекономічної та митної безпеки [4, с. 11].

Головною метою митної безпеки можна вважати досягнення певного рівня ефективності та надійності митної системи завдяки продуктивному функціонуванню митних органів.

Можна виділити такі етапи реалізації митної безпеки (рис.2):

- 1) формування та затвердження митної політики в галузі митної безпеки;
- 2) формування системи митного регулювання у взаємозв'язку з економічними інтересами і цілями держави, котрі впливають на визначення орієнтирів митного регулювання;
- 3) застосування обраних заходів щодо методів регулювання та контролю до товарів, котрі переміщуються через кордон;
- 4) моніторинг системи митного регулювання.

Вплив митної системи на стан національної економіки виражається контролем за експортно-імпортними операціями, що спрямований на підтримку і захист національного виробника, протидію неконтрольованому впливу національних фінансових, матеріальних ресурсів.

При цьому завжди існує можливість негативного впливу на стан митної безпеки, тобто створюються ризикові ситуації, які сприяють появі намірів переміщення товарів і транспортних засобів на територію держави у вигляді дій економічного та митного шахрайства. Митний ризик розглядається як кількісна величина митного виклику у вигляді визначеної оцінки чи ймовірності реалізації діючої або потенційної загрози митній безпеці з погляду усвідомленої можливості виникнення митної шкоди, при цьому ймовірність реалізації загрози повинна збалансовано розраховуватися на підставі комплексної оцінки показників ймовірності реалізації конкретної загрози як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі. У цьому контексті слушно також зауважити той факт, що ризик може бути й наслідком відповідного рішення і завжди пов'язаний із суб'єктом, який не тільки здійснює вибір, але й оцінює ймовірність можливих подій і пов'язаних з ними втрат [3, с. 66].

МИТНА БЕЗПЕКА

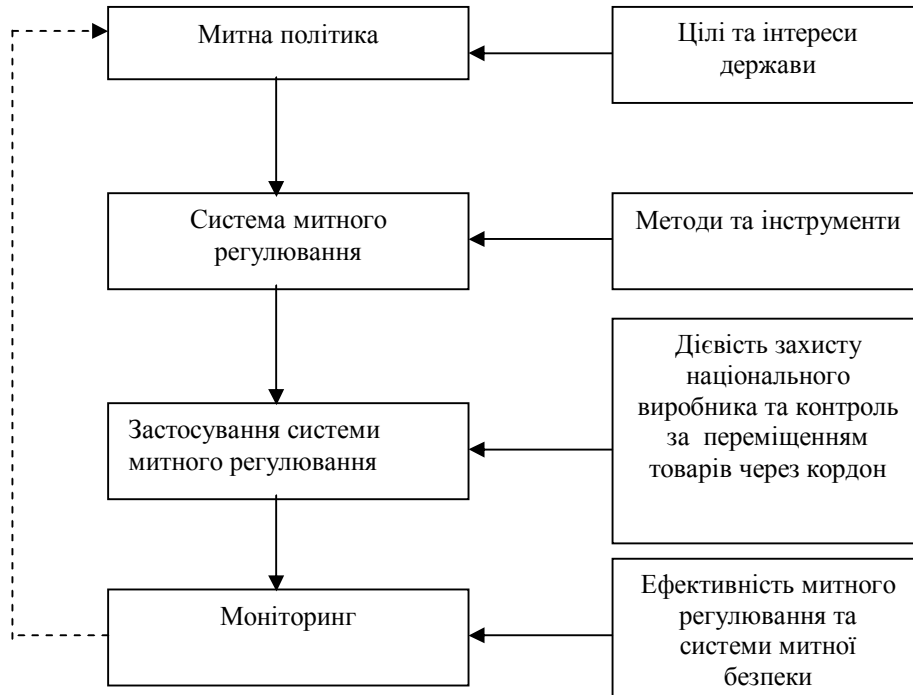


Рис. 2. Етапи та складові митної безпеки
Джерело: розроблено авторами

З метою мінімізації виникнення ризику, митні органи мають використовувати управління ризиком як метод ефективного встановлення пріоритетів і результативного розподілу ресурсів, потрібних для підтримання належного балансу між контролем і сприянням законній торгівлі.

Митна загроза – конкретна чи безпосередня форма загрози митній небезпеці на стадії переходу її з можливості в реальність як результат протиріч, що мають місце й формуються в самому суспільстві, у зовнішньоекономічних сферах, у політичних та економічних відносинах, у сфері організації та забезпечення митної діяльності, у техногенних, природних та інших явищах тощо, яка конкретизується відповідною формою прояву й способом впливу й наслідки якої можуть заподіяти будь-якої митної шкоди [4, с. 13].

Джерелами загрози митної безпеки можуть бути [4, с. 13]: спонтанність природних процесів і явищ, стихійні лиха, які унеможливають належний перебіг процесів зовнішньоекономічних відносин; випадковість (наприклад, як чинник суб'єктивного неналежного здійснення митних процедур); наявність протидіючих тенденцій, зіткнення суперечливих інтересів (від воєн до конкуренції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності); імовірнісний характер науково-технічного прогресу з його, наприклад, впливом на сучасні технічні засоби митного контролю; неможливість однозначного пізнання об'єкта, неповнота й недостовірність інформації про нього – явище, актуальне для митних органів, які не мають права на провадження оперативно-розшукової діяльності, а інформацію про суб'єкта ЗЕД отримують від самого суб'єкта; обмеженість і недостатність ресурсів (чисельність митних органів протягом 18 років залишається незмінною, а інтенсивність експортно-імпорتنих операцій зростає з року в рік); відносна обмеженість свідомої діяльності людини, розбіжність у соціально-характерно для різних митниць, розташованих по всій території України; незбалансованість основних компонентів господарського та управлінського механізмів митної служби, що підтверджується частими реорганізаціями системи.

Для ефективного управління рівнем зовнішньоекономічної безпеки потрібно використовувати індикатори, що відображають ступінь захищеності національних товаровиробників від імпорту, а також рівень бар'єрів, які стоять перед ними на шляху здійснення експортної діяльності. Захист вітчизняних виробників відбувається за рахунок тарифних та нетарифних інструментів.

Індикатори рівня тарифного та нетарифного захисту національних виробників вводяться як показники-стимулятори, тобто їх зниження призводить до погіршення стану національних виробників, зменшує рівень зовнішньоекономічної безпеки і, відповідно, інтегральний показник економічної безпеки. Урахувати дію тарифних та нетарифних бар'єрів, що встановлюються на шляху українського експорту, можна за допомогою показника, який визначає адвалерну величину, еквівалентну тарифним та нетарифним інструментам захисту, що встановлюється торговельними партнерами України. Такий показник (МА-OTRI) обраховує Світовий банк у щорічному звіті, для України він становить 11 %. Держава може впливати на величину рівня захисту проти українського експорту не прямо, як у випадку з обмеженням імпорту, а опосередковано, через укладання міждержавних угод про вільну торгівлю або полегшення доступу українських товарів на іноземні ринки, через покращання економічного іміджу держави, шляхом отримання статусу країни з ринковою економікою, вступу до СОТ та ін. Такі дії уряду сприяють зниженню торговельних обмежень проти українського експорту, усуненню дискримінаційної практики у визначенні рівня додаткових обмежень проти нашої країни. Але зміни в рівні захисту проти українського експорту можуть відбуватись незалежно від дій українського уряду, а як результат негативних економічних тенденцій у країнах – партнерах України, наприклад під час економічної кризи [7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що митна безпека є невід'ємною складовою економічної безпеки в першу чергу завдяки спрямованості на захист національних економічних інтересів та захист національного виробника. На даному етапі потрібне вдосконалення митного законодавства, що сприятиме виявленню та ліквідації митних правопорушень, наявність яких неминуче ослаблює митну безпеку держави.

Митна безпека України повинна базуватись на накопиченому досвіді функціонування митних систем світу, і являти собою цілісну, динамічну систему. Подальші дослідження будуть спрямовані на побудову механізму управління митною безпекою держави.

Література

1. Гавловська Н. І. Вплив митних органів на економічну безпеку держави / Н. І. Гавловська, О. В. Осадчук, С. М. Рудніченко // Митна безпека. — 2011. — № 1 — 2. — С.52-56.
2. Пашко П.В. Митна безпека: монографія / П. В. Пашко. — Одеса: АТ «Пласке», 2009. — 628 с.
3. Пашко П.В. Понятійний апарат системи забезпечення митної безпекоспроможності / П. В. Пашко // Економіка та управління національним господарством. — 2009. — С.62-68.
4. Пашко П.В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки / П. В. Пашко // Митна справа. — 2010. — №1(67). — С.5-16.
5. Губа М.О. Місце і роль митного оподаткування в системі економічної безпеки держави / М. О. Губа // Економіка, фінанси, право. — 2012. — №11. — С. 23-26.
6. Вітер Д. В. Митна політика і стратегія митної безпеки ЄС у контексті спільної Європейської політики безпеки / Д. В. Вітер // Митна безпека. — 2011. — №1 — 2. — С.164-169.
7. Краснікова Н. О. Оцінка впливу захищеності національного виробника на рівень економічної безпеки держави : [Електронний ресурс] / Н. О. Краснікова — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_econ/2010_1/Kras_va.htm
8. Митний кодекс України від 13.03.2012р. № 4495-VI: [Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
9. Новікова К. І. Глобалізаційні виклики митній безпеці держави / К. І. Новікова // Вісник Запорізького національного університету. — 2012. — №4(16). — С. 174-180.

References

1. Gavlovs'ka N. I. Vpliv mitnih organiv na ekonomichnu bezpeku derzhavi / N. I. Gavlovs'ka, O. V. Osadchuk, S. M. Rudnichenko // Mitna bezpeka. — 2011. — № 1 — 2. — S.52-56.
2. Pashko P.V. Mitna bezpeka: monografija / P. V. Pashko. — Odesa: AT «Plaske», 2009. — 628 s.
3. Pashko P.V. Ponjatijnij aparat sistemi zabezpechennja mitnoї bezpekospromozhnosti / P. V. Pashko // Ekonomika ta upravlinnja nacional'nim gospodarstvom. — 2009. — S.62-68.
4. Pashko P.V. Umovi ta chinniki zabezpechennja mitnoї bezpeki / P. V. Pashko // Mitna sprava. — 2010. — №1(67). — S.5-16.
5. Guba M.O. Misce i rol' mitnogo opodatkuvannja v sistemi ekonomichnoї bezpeki derzhavi / M. O. Guba // Ekonomika, finansi, pravo. — 2012. — №11. — S. 23-26.
6. Viter D. V. Mitna politikai strategija mitnoї bezpeki ES u konteksti spil'noї Evropejs'koї politikii bezpeki / D. V. Viter // Mitna bezpeka. — 2011. — №1 — 2. — S.164-169.
7. Krasnikova N. O. Ocinka vplivu zahishhenosti nacional'nogo virobnika na riven' ekonomichnoї bezpeki derzhavi : [Elektronnij resurs] / N. O. Krasnikova — Rezhim dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_econ/2010_1/Kras_va.htm

8. Mitnij kodeks Ukraïni vid 13.03.2012r. № 4495-VI: [Elektronnij resurs — Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
9. Novikova K. I. Globalizacijni vikliki mitnij bezpeci derzhavi / K. I. Novikova // Visnik Zaporiz'kogo nacional'nogo universitetu. — 2012. — №4(16). — S. 174-180.

Статья посвящена определению места и роли таможенной безопасности как составляющей экономической безопасности государства. Установлено и обоснована взаимосвязь между экономической безопасностью и таможенной безопасностью. Раскрыта сущность экономической безопасности и определены роль таможенной безопасности в обеспечении экономической безопасности. Рассмотрено влияние таможенной безопасности на состояние национальной экономики. Исследованы таможенные интересы государства; приведены этапы реализации таможенной безопасности, рассмотрены источники угроз таможенной безопасности для дальнейшего предотвращения их.

Ключевые слова: таможенная безопасность, экономическая безопасность, таможенные интересы, таможенное регулирование, таможенная политика, таможенное дело.

The article is devoted to the definition of place and role of customs security as a component of economic security. Interrelation between economic security and customs security is set and substantiated. The essence of economic security is revealed, the role of customs security in the economic security is defined. Influence of customs security on the state of national economy is considered. Customs interests of the state are investigated; implementation stages of customs security are given, the sources of customs danger are considered for further prevent them.

Key words: custom security, economic security, customs interests, customs regulations, customs tariff policy, customs business.

Недобєга О.О. - старший викладач кафедри „Оподаткування”, СНУ ім. В.Даля.

Кулєшина М.І. – студент СНУ ім.В.Даля.

Рецензент: Калінеску Т.В. докт.економ.наук, професор СНУ ім. В.Даля.